

فلسفہ اخلاق دالم اسلام

مقاله این دنولیس اوله الاستاذ "حسن صالح" فلاجر ملایو دازهر دالم بهاکین "تخصص القضاء الشرعی". الاستاذ حسن دري کلتن دان فرنه منجادی کتاب کومیتی رنجاغن رومهملا یو دمصر.

(اوله الاستاذ حسن صالح)

فواق معتزله مفتاکن مأنسی مردهیک براراده دالم فریواتن - کرقکری. یغدمکین دگیرا سکل فریواتن سمد بایک اتو جاهه. اوله ایت تیدق دنماکن کعادیلن سکیران دکتاکن توهن ممقسا مأنسی بریوایه جاهه کمدين دعذاب کیران فریواتن ایت. فد فنداقتن مریک سکل فرکارا واجب دکتهوی دغن عقل فیکران منکل فواق الاثعریه فول مفتاکن مأنسی دکراسی دالم فریواتن سمد بایک اتو جاهه. اکن تنافی مأنسی براوسها دالم فریواتن: ارتین ای مبنوایه دغن سوکریلا. سبب ایتوله دگیرا تنغ اوسها این دان تیدق دگیرا تنغ اصل فریواتن! معنی کبجیکن دسیسی مریکیت اباله تیف ۲ فرکارا یغ دسوره اوله الله تعالی دان کجهاتن تیف ۲ فرکارا یغ دلارغ اوله الله تعالی.

اخوان الصفا

فواق این مفتاکن سفاروه اخلاق مأنسی اد سدیا ترسیمفن سمول جادی دالم طبیعتن، دان سفاروه لاکي تردافه دغن اوسهان سدیبری ددالم هیدوف. دالم تیف ۲ دیری، اتو جیوا مأنسی اد کفواتن اتوق منریما دوا اخلاق سمد بایک اتو بورق، دان طبیعه مأنسی لبه موده منریما اخلاق بورق درفد اخلاق

ددالم کتاب "نهج البلاغه" اد مپیوه بهوا فرکاولن اتو کادان سشوغ اد مبری کسن کفد اخلاق. ففارغ کتاب "نهج البلاغه" برنداقتن بهوا سکل کبایککن ددالم عالم این اداله منوجو جالن فرتغاهن سفرت فیکران افلاطون اهل فلسفه کربک یغ بسر یغ برکات: ککانن دان ککیری سه ایگونه جالن تغه کران ایتوله جالن یغ بر. ففارغ کتاب ایت برکات لاکي: اینله سورهن کتاب ۲ سوچی دان نبی ۱۲ سلوره قوم مأنسی مستیله بکرج اتوق نگری اخره، سفرت یغ دسوره اوله سموا اکام.

کبایقکن فواق ۲ قوم اسلام تیدق منجواي اتو میذاکن انتارا اخلاق دغن اکام. فواق ۲ "الخوارج" مغمیل سیکف یغ امه کرس سکالی برکنان دغن اخلاق. مریک مبنونه اورغ یغ منجوری دان بردوسا منکل فواق "المرجئة" فول برسیکف لمبوه دالم سوال اخلاق. مریکیت برنداقتن بهوا مأنسی تیدق هاروس مبالس مأنسی تیغکلکن سهاج بالسن ایت کفد توهن فد هاری قیامة کلق. توهن یغ مغتهوی دغن سبنرن ۲ اکن فرکارا حق دان باطل. فواق "الاثعریه" تله برسیسیه فهم دغن فواق "المعتزله" تنغ فریواتن - کرقکری مأنسی.

بایک!

مریک مفتاکن اخلاق ایت اد امفه عناصرن:

1 - طبیعه: ایاله یغ ممستوق اخلاق مانسی
دغن سندیرین عناصر این یغ قوایه سکالی

2 - کادان عالم سکلیلیغ: فدودق دیوکیه بوکاو
دان نگرې ۲ سجوق لبه برانی

3 - ایکوتن: تیروان ایوب یاف، گورو ۲، راکن ۲
کولغن قمرته.

4 - چمفوران بدان: دالم چمفوران توبه بدان
بأمقام: صحه، ساکیه، هیتم، کونوغ، دانساکین ادمیری
کسن دالم اخلاق سئورغ.

عاده دان کیسان ملاکوکن ساتو ۲ فرکارا ایاله
کسن یغ منتفکن اخلاق کفد توانن، الیران اخلاق

تیدق برسمان مالهن بر لاینن یایت منوره منکر جان
مسیغ ۲ مانسی دبالس اتس اخلاق یغداوسهاکنن سندیری

اصل کجهاتن یغسر ایاله: سفرت تکبر ابلیس تیدق
ماهو منوره کبنارن، طمع نبی ادم، ملاکوکن کجهاتن

انتوق مندافه واغ، دان حسد قایل اتو سباکین
سکین مانسی ددیا این میغ بر صفة کورغ،

ککوراغن مریکیت اد بر تیغکاتن فول
اخوان الصفا تیدق محفویای سیکف اخلاق یشتف.

مریک ممییه دالم سکل مذهب، اخلاق یغترفوجی
فد مریک ایاله کسوجین روحانی یغترینا داتس

محه کاسیه مسرا سمام مانسی، دان بر ماتی ۲ مغاسیهی
ککاسیه یغاوتام یایت الله سبحانه و تعالی.

الفارابی

مغانسکن فیکران اخلاقن داتس اکام اسلام دان
داتس فلسفه کریک توا، ای بر سفهامن دغن المعتزله

تتغ عقل مانسی بوله مغحکوم تیف ۲ سوات فرکارا
یغ بایک اتو یغورن، دان فغنهوان عقل ایتوله داغکف

سیغکی ۲ فغنهوان
منوره فدافتتن اورغیغ عالم تیدق بر عمل ایت

له بایک درفد اورغیغ جاهل بر عمل، اراده
(کماهوان) مانسی ایت حاصل درفد کچندروغنن

خیالن سئورغ سمد کولغن مانسی اتو بناتغ تنافی دالم
فیکران دان رنوغن ایت تر خاص فد کولغن مانسی

سهاج، اینله یغد کداکن اخلاقن، دان نخوان اخلاقن
ایت ایاله انتوق منجافکن کفد کبهکیان.

صفه ۲ توبه سئورغ دالم مغکوناکن فرسان کرس
امقام ماره اتو دکیل ایت اورغ للاکی لبه قوایه درفد

فرمفوان! سالیکن قول صفه ۲ توبه سئورغ دالم
مغکوناکن لمه لمبوه، بلس کسین، رحمة ایت فد

فرمفوان لبه قوایه درفد للاکی
ابن سینا

حکمه فراغی ایاله مغاجری سئورغ انتوق
مغمیل صفه ۲ یغترفوجی دان منجأوهی دري صفه ۲

یغ کچی انتوق مبر سیهکن جوا، هندقله مانسی ممیلیه
یغایلوک یغرفائده، دالم فیلهن این مک فیکرانله

یهاکن منجوقکن فر بوتن ۲ تتغ بایک بورقن؛
کلیهن ایت ایاله ممیلیه جانن فر تهاغن یایت سام سفرت

یغدهمکن اوله افلاطون
مانسی سمولا جادین محفویای کفواتن دالم

ملاکوکن فر بوتن سمد بایک اتو جاهه دان بوله
منجالنکن کدوان ۲ اتو منیغکلکن ساله ساتو درفدان

فرکارا عاده دان کیسان دافله داوکر، بر اتو ساله
دالم تیروان جوکک ساغه بر کسن دالم ممستوقکن

اخلاق سئورغ، بارغسیاف هندق ممایککی دیرین
هندقله ممرهاتی دان مر نوغ دالم ۲ سکین فراغی دان

کرفکری مانسی کالو ددافتی بایک هندقله دامیل
دان جاهه دیغکلکن فدیهن مانسی سندیری بوله

مغاوسها بالس بایک اتو بالسن جاهه! منکل سئورغ
مبواة ساتو فرکارا یغابیک، هندقله ای براس ریضا

کمبیرا، دان کجفله بواهن، دان منکل سئورغ مبواة
سالیکن اتو تقصیر دالم ساتو فرکارا مک هندقله ای

مغاوسی اتو مبری امارن کفد دیرین سندیری دان
هندقله مراس کسل دوکجیت اتس فر بوتن دان

راساکنله غاصهن دان دغن این بولیهله ای ممستولکن
دیرین سندیری

ابو الهاء المعري

برفندافتن بهوا طبعه مأنسي ابن مبيع روصق
بناس دان کرومقن ايت سده ملارة مريق براكر
براومي دان سده بارغ مستحيل مغوبهن فركارا
يغ جاهه ايت ليه سغ فد ديري مأنسي درفد فركارا
بغايك ابو الهاء معتان ايلوقله مأنسي ابن ممبوة
كبايككن كران كبايككن مسمات دان منكل
ممبوة بايك تاوسهله منتني بالنس درفد مأنسي تريماله
سهاج بالنس درفد الله تعالى

الامام الغزالي

اخلاق ديسين توبينا داتس اكام اي معتان
بهوا شريعة اد ميبوسكن نتغ اخلاق يغايك ايله
جالن يغ فرتاهن، يأت اتارا دوا فركارا يغبر لاون
مثالن سفرت "براني" ايله فرتاهن اتارا فناكوة
دغن ممبابي بوت! دمكيله ستروسن لابن ۲ فركارا.
فنديقن سماله دغن افلاطون. علم اخلاق ساثة فنجغ
دان شريعة تله منرغكن ساتو فرساتون دالم كتاب
سوچي. كات امام الغزالي تبادجالن اتوق مبرسيهكن
اخلاق ايت ملينكن مستيله ملبهرا طاعة كغد اوندغ ۲
شرع دالم شكل فركارا دان كرفكري.

تيف ۲ شورغ هندقله منورة اتو مانهن دغن اشاره
شريعة دان جاشن سكالي ۲ منورة هوا نفسو دغن اين
بولهله اي مبرسيهكن جيوا دان كرفكرين بارغسياف
منجمفوري دوا كليهن يأت علم دان عمانن - اتو
دغن لابين عبادة مريك يغ عالم سرت برعمل ايله
اورغ يغ مليا دان تيغكي سرت دافه منجادي توان دالم
ديرين سديري! دان بارغسياف يغ عالم تنافي تيدق
برعمل مك اي دنماكن عالم فائق داخرة نتني
اكن مراس عذاب تنافي كعدافن تيدق ككل كران
ميرين سده سمرن دغن ادان علم فغتهوان، تنافي صفة
دسد يغكوتر سهاج يغ منجمر كن ديرين. امام غزالي
حجت علم اخلاق منورة بحائن علم جيوا دان تيدق
مبحث منورة علم عقل فيكران. سب ايت اي مبحث.
دالم فركارا تفصيل. امقام ببر، مانهن نفسو، برهيناس

دغن بوديفكرتي بغايك بيمان دكهندكي اتو
دكماري اولته سكلين شريعة ۲ دان سمواليران مشاركة
الغزالي برتاهن دغن افلاطون نتغ منجاديكن
كليهن ايت تعميل جالن فرتاهن، جوكت منورة
فيلسوف ارسطو نتغ ممبينا اخلاق داتس جالن
فرتاهن

اهل تصوف

اهل ۲ تصوف معتان اخلاق ترديري داتس اكام
دان ادب تصوف - فيكران ابن العربي خصوص
داميل درفد الفارابي، ابن سينا، اخوان الصفا، المعري
دان الغزالي، دسين مريكتيت معتان اخلاق ادو اماجم
فرتام اخلاق سمول جادي كدوا اخلاق بغداونهاكن
دان دسين تربهاكي، كغد دوا بهاكين فول بهاكين
بايك دان بهاكين بورق. اخلاق بورق سلالو مغ دالم
طبيعة مأنسي تنافي بوله مغيهدركن كبورفكن تادي
دغن جالن منامكن فرامان بايك حيو شورغ.

اخلاق يغترفوجي ايله سفرت مانهن هوا نفسو
برفادا، مانهن درفد بركور او سندا
تيدق برچاكف كونر، منجاك درفد ممان هرت يغ
تيدق حلال، فرامان ليه لمبوة، ميمفن رهسيا
دانباكين. اخلاق يغبورق امقام ظالم، جاهه، طبع
هلوب، تيفو منفو، شوغكير حنجي، بردستا، ممبوك
رهسيا دان سباكين، اخلاق، بغايك دفركن اوله
سكلين لافيسن دان اخلاق بورق دبنجي اوله سموا
لافيسن.

ابن باجه

فيلسوف ۲ مغرب عموم مبحث فلسفه اخلاق
دري سكي عقل فيكران - دان منيكل دري سكي علم
سوشياك. مريك منصيحه سفاي جاوهكن ديري درفد
مشاركة، ابن باجه برفنداوه شكل فربواتن كرفكري
مأنسي اد تربهاكي دوا: فربواتن يغتيدق داختيار
اتو داوسها امقام لافر، ممبواغ همقس مكانن، جاتوه
درفد تمفة يغتغكي دانلاين ۲ فربواتن ايت تيدق
برهوبغ سامسكالي دغن علم اخلاق. دان كدوا

فربواتن یغدلا کوکن سلفس فیکران دان برعزم اینله
 یغ برهوبغ دغن اخلاق - تنغ بایک بورقن کمالیله
 کفد حاصل کسدهن یغ ۲ فربواتن! سئورغ یغ
 ماکن سجنس مکانن یغدکماری کسران لذن مک
 فربواتن ایت برصفا کسدهن دان سکیران کالو ای
 نردافه فائده درفد مکانن ایت مک ذات اتو حقیقه
 ماکن ایت کسدهن ولو فون برصفا کمانسیان!

بارغسیاف ممانهکن رنتیغ کایو یغ ملینتغ دجالن
 کران ترکانمان مک فربواتن ایت برصفا کسدهن
 سکیران فول ای ممانهکن کایو ایت سفای جاغن سفای
 اتو بمبهاکن اورغلا ن مک فربواتن برصفا کمانسیان!
 ولو فون باقی فربواتن کسدهن یغدلا کوکن تنافی
 تیدق سوپی جوک درفد کمانسیان سبب فربواتن
 اتو کسرفکری مانسی بیاسن سلفس دیکر دان
 دغزمن لبه دهولو! اد فون مریک یغ بمبواة سوات
 فرکارا کران کسارن دغن تیدق مندغ کفد نفسو
 کسدهن اتو کسدهن مک فربواتن ایت همفیر کفد
 کتوهانن!!

ابن الطفیل

مغناکن تیف ۲ بندا موجود مستی اد عمل فربواتن
 منوره طبیعتن اینله تجوان تنغ فرکارا ایت
 اخلاق یغترفوجی ایاله بمبارکن فرکارا ۲ یغاد دالم
 دنیا این سفای میمفرناکن کسدهن بارغسیاف
 ممانه داهن کایو اتو ممان بواہ یغ ماسیه فوتیق اتو
 یغ سده ماسق کمدین بمبواغ ایت کسدالم لاوة اتو
 داتس باتو اتو دمان تمغه یغ تیدق اکن تمبوه بنبه
 یغدبواغ ایت مک اورغ این بوله دصفتکن بر اخلاق
 بورق کران مغهالغ کسدهن دان طبیعه ساتو ۲ بندا
 بواہ ۲ یغ جارغ اد اتو یغ مهل جاغنه دهایسکن
 دان هندقله جیمه جرمة فد ممانکن دغن این اخلاق
 یغملیا دان تر فوجی دیسی ابن الطفیل ایاله منولغ
 اتوران طبیعه (کجدین عالم) سفای سفی کاخرن
 دان جاغنه مغهالغ ماسکالی

ابن رشد

تیدق برستوجو دغن فیکران این باجه دان ابن
 الطفیل تنغ سروان کدوان سفای منجاوهکن دیری
 درفد مشارکه بهکن این رشد میوره بردمیغ دغن
 مشارکه! (تنافی دی سندیری تیدق منجمنوری
 دیری ددالم مشارکه اینله یغ اینهن) فدافن
 سمات برتوحید برعباده تیدق اکن میورکن علم
 فقهوان دان تیدق مجاوهکن فراوسهان فرتو کاغن رعیه

ابن خلدون

تیدق بمسحت دالم کتابن "مقدمه ابن خلدون"
 ساتو فصل خاص یغبرهوبغ دغن اخلاق ای برفدافن
 بهوا اخلاق کسرفکری سئورغ ایت بوله دتینجاو
 دالم دواسکی؛ فرتام سکی تیوری دان کدوا سکی
 فربواتن عاده مانسی بوله مغتهوی بهوا بلس
 کسهن ترهادق اتق یتیم ایت واجب تنافی کادغ ۲
 سئورغ ایت فد ماس منموءین شهاج منجاوهی دیری
 دان بمبواة فورا ۲ تیدق نمق

ابن خلدون ملهکن دالم سکی فربواتن سبب
 اینله یغ لبه برکسن دان برفائده کسان اخلاق ایت
 ترینتوق دغن کسن فرکاولن دغن عاده کیسان منکل
 سئورغ ملالو کیسان دالم ساتو ۲ فرکارا جادیله
 فرکارا ایت سباکی اخلاقن اتو دغن لاین فرکاتن
 سباکی طبیعه یغتدق بوله دلوفاکن لاکي فدودق
 دکمفوغ لبه برانی درفد فدودق دبندر تیغکل دبندر
 فول مروسقن کصیحاتن مروسقن جیوادان اخلاق
 دالم کیلغ ۲ بوله مغکسکن اخلاق خصوصن دالم
 فرنیگان کران لازمن سکارغ سوک برسومفه
 دغن بوغغ دان افکل بیاس دغن دمکین سده تننو
 لمکلمان منجادی عاده سروسن اخلاق یغ بورق!
 ابن خلدون مغمیل درفد فواق "اخوان الصفا"
 دالم اساس اتو داسر اخلاق تنافی کفیتارن این
 خلدون ایاله تنغ معلمکن تیوری اخلاق دالم علم
 مشارکه (علم الاجتماع) دان مغکوناکن دالم سودوه
 عملن مانسی

(سموغن درفد موک ۸)

ددالم سوات حدیث یغلاین نبی برسدا: "انقوا النار ولو بشق تمرقة"

ارتین: "کاولله دیری کامو درفد عذاب نراک ولو فون دشن سغه بیچی بواه خرما"

اجارن القرآن دان السنه یغدمکین اداله ممفویای ساتو تجوان یأت سفای فریواتن بر صدقه دان بر خیرات منجادی ناله ساتو درفد اخلاق اورغ اسلام دان عاده کیلنآن مریک

فائده بر خیرات

تیدیق شک لاکي، بهوا بر صدقه، بردرما اتو بر خیرات ایت منوره جانن یغترسوة اداله ممفواتکن فرایکاتن اودغرامی دانتارا ساتو دشن لاین، ممبا یککی حال احوال کمفولن ۲رامی، منجادیکن مشارکه بر بهکیا دشن سبزن ۲. دمکین جوک دشن جانن ایت دافه ممفوفوسکن فراسان ماره دان تیدیق فواسهاتی فقیر مسکین کفد کولغن ۲. یغ کسای رای ممفیلغکن فدریتان اورغتوا یغ یغیدیق لاره منجاری سارا هیدوف، ممفیدوفکن فراسان بلس کسین دان بر تیمغراس، سرت ممبوقیکن معنی فرسوداران یغ سبزن ۲.

اورغ اسلام دان خیرات

اسلام چوکف مبراتکن تنغ سوال بر خیرات، تنافی کبابقکن اورغ ۲ اسلام تله منجاوهکن دیری درفد فر تنجوق الهی ایت فد حال اورغ لاین (یغ بوکن اسلام) تله منورتن. مریک سکارغ تنق منوده اورغ اسلام تیدیق ماروه بلس کسین لالو ممالیکن فریواتن یغ بورق ایت کفد اجارن اسلام، سمیل مریک قول بر مکه ۲ دشن حاصل درما مریک سفرت سکوله ۲، هوسفیل ۲ دان رومه ۲ مسکین تیدیقه اسلام ترانیای دشن فریواتن فیلوقن یغ بخیل دان تیدیق سیمبغراس؟

- برسوبوغ

برایمان دشن شرک، تنافی تنغ شرک ایت مده وجود اتو بلوم، دان تسقن ادکه دلاغیه اتو دپومی اتو فون دلوار درفد کدوان تیدیقه دیراتی کیت ممفویین.

بر خیرات اتو بردرما

ددالم آیه یغترسوة توهن عزوجل تله منرغکن سغه درفد صفة ۲ اورغ یغ تقوی یأت: "اورغ ۲ یغ ممبلنجاکن واغن (بردرما) دالماس لافغ دان دالماس سمة" سلاین درفد ایت ددالم آیه این دترغکن براف صفة مریک لاکي، سفرت مناهن ماره، ممعافکن کسلاهن اورغ، دان بر احسان.

ددالم فرمولان سورة البقرة توهن تله منصفکن اورغ ۲ یغ تقوی ایاله: "مریک یغ برایمان کفد یغ غائب، مفرجاکن سمهیغ، ممبلنجاکن سهاکین درفد هر تبندا یغدکر نیاکن الله، برایمان دشن کتاب ۲ یغقله دتورنکن الله کفد سکلین نبی ۲، سرت برهاتی یقین اکن هاری اخره. دان بایق لاین ۲ آیه لاکي یغ منرغکن صفة ۲ مریک دشن جلسن.

القرآن دان سوال بر خیرات

اسلام تله ممغیل برة دشن برسگووه ۲ تنغ سوال بر صدقه دان بر خیرات. القرآن الکریم ددالم بایق ایاتن تله ممبری کالقن دالم فرکارا ایت، تراوتام ددالم سورة البقرة. دان دترغکن بر صدقه اتو بر خیرات واجبله ای سوپی درفد ممغوغکیه ۲ اتو مپاکیتی اورغ ۲ یغحرق منریمان، دان هندقله قول درفد فچارین یغ حلال بوکن درفد هرت حرام. ددالم الحدیث الشریف قول ترسوة: "علی کل مسلم صدقه قیل: فان لم یجد؟ قال: یعمل ویصدق". ارتین: "تیف آسورغ اسلام هندقله بر صدقه، اورغ فون برتان: کالو تیدیق دافه؟ مک رسول الله منجاوب: هندقله ای بکرج دان بر صدقه."